

Posudek magisterské diplomové práce:

**Bořivoj MAREK, Překlad a výklad páté knihy (1. – 15. kap.) Orosiových
Historiarum adversum paganos libri VII. FFUK Praha 2011.
Str.169.**

Diplomand se ve své práci věnuje 5. knize z díla pozdněantického křesťanského kněze a historika Orosia *Historiae adversum paganos* (v podstatě světové dějiny, od 4. knihy zredukované na dějiny převážně římské), které vzešlo z původního podnětu sv. Augustina k sepsání historie katastrof jako argumentu pro křesťany v diskusi s pohany o „zavinění“ pádu Říma pod Alarichovým útokem 410 n.l. Pro výběr právě 5. knihy z Orosiova díla se kol. Marek rozhodl (str. 9) především kvůli významné předmluvě (Oros. 5,1-2), v níž Orosius jednak potvrzuje svou koncepci rozdělení dějin na éru pohanskou a éru křesťanskou, jejichž předělem jsou vláda Augustova a jí současná inkarnace Krista, které jsou spojené řízením Božím, jednak uvádí, že největší katastrofami jsou války, které přinášejí poraženým utrpení. Zlem pohanské éry Říma jsou jeho nespravedlivé války, jejichž líčení se pak se sympatiemi pro poražené věnuje. Zájemem diplomandovým tedy je rozbořením této knihy se dostat blíže k Orosiově motivaci, způsobům jeho argumentace a myšlení vůbec, založeném na pevné křesťanské víře a optimismu pro svou dobu..

Po Úvodu se autor zabývá biografií (skromně známou) a osobností Orosiovou (str. 10-16), dále podává své textově kritické poznámky k překládané části . knihy (17-24). Zde uvádí i poznámku k otázce datace vzniku díla, popisuje tři teorie, bohužel nedává najevo, kterou by on volil.. Následuje překlad uvedených kapitol, poté významná a dobrými postřehy naplněná kapitola věnovaná kompozici 5. knihy a jejímu místu v celém díle (str.43-53). Autor si všímá (s odkazy na moderní badatele) zvláštní role této knihy v úrovni Orosiovy argumentace proti nespravedlivým válkám Říma (jaká kritéria pro spravedlivé/nespravedlivé války Orosius měl?), jejichž zhouba pro svět končí s inkarnací Krista a Augustovým mírovým uspořádáním říše. Poté se autor věnuje komentáři překládaných kapitol a posléze stručně shrnuje své poznatky z práce na komentáři (str.160-164). Mj. může Orosia charakterizovat jako konzervativního myslitele, který není přítelem „radikálních“ aktivit (kritika otrockých vzpour, Gracchů apod.) a autora, který „miluje“ líčení přírodních jevů (katastrof). Autor je ve svých vyjádřeních vesměs uvážlivý, vykazuje na velmi solidní úrovni samostatné využití své filologické i historické odborné průpravy. V některých případech však mohl své názory podrobněji rozvést.

Překlad prvních patnácti kapitol Orosiovy 5. knihy je uveden na str. 25 – 42. Zásady svého překladatelského postupu uvádí kol. Marek stručně ve svém úvodu (str. 7 n.). Překlad zohledňuje aktuální poznatky z práce na komentáři, které pomáhají volit překlad volnější, do jisté míry originální znění spíše vykládající, než přesně neproduktivní. Překladatel z latiny se vždy samozřejmě musí vyrovnat s odlišnou syntaxí, se stylistickými postupy (latinské periody, figury aj.), s větší přirozenou (a individuální autorskou, příp. žánrovou) hutností latiny ve srovnání s češtinou, případně naopak jazykovými prvky, jejichž převod do češtiny je (dnes) nevhodný nebo zbytečný či obsahově nadbytečný. V případě Orosiova textu je třeba se vyrovnat i s posuny v gramatickém a významovém úzu pozdně antické latiny. Z Markova překladu je patrné, že ve prospěch čtivosti překladu „ochuzuje“ Orosia a početné textové markanty (partikule), zvláště o ty, které Orosius běžně užívá ve svých přechodových pasážích (k tomu např. str. 65).. Překlad vcelku lze hodnotit jako kvalitní, vyvážený a čtivý. Diplomandovi se daří udržet vnitřní vazbu textu, najít vhodné ekvivalenty pro Orosiův způsob navazování myšlenek i napodobit jeho jazykové prostředky (např. v moralizujících

pointách). Jsou samozřejmě místa, kde bych viděl vhodnější (vůči originálu vstřícnější) variantu překladu, i když tu je vždy dojem subjektivní – každý by překládal něco jinak.

Výběr některých míst: 5,1,2 – 3: *sed conhibeo* – proč „ale připusťme“? Pro Orosia je v díle tohoto typu 1. osoba stále důležitá, to by měl překlad respektovat. – *magni ante currum reges et longo ordine victae gentes agebantur*: lépe a přesněji – „před vítězovým vozem byli hnáni velcí králové a dlouhá řada poražených národů“ („zástup národů“ zní podivně). – *et ipsos de temporibus solere causari et nos pro isdem temporibus instituisse sermonem*: kol. Marek nejspíš dobře interpretuje *causari*, ale nepřekládá druhou část, kterou Orosius vyjadřuje, že on svým dílem (*sermo*) chce hájit tutéž dobu, kterou si „oni“ přisvojují pro Řím, jménem celého světa. – 5,2,6: *legibus inploro rem publicam, religione conscientiam, communione naturam* – tady český překlad zbytečně rozměňuje (byť dobře vykládá) Orosiovu lapidární hutnost, která je ale přesným dozněním předchozího tvrzení (*Romanus ... Christianus ... homo*); 5,7,6: *Numantinos effugavere et fugientes videre Romanos* – neměl by překlad vyjádřit určitou Orosiovu ironii? – 5,7,8: opravdu pokládal Scipio (!) za nejlepší spoléhat na šťastnou náhodu? Pro to by opevnění stavět nemusel. – 5,5,15-16: *quot praetores eorum .. „jejich přetoři, ...“*, autor tu neoslovuje Římany! – *miles Romanus ... diffugiens vince se prius crederet quam videri*: text i překlad by si zasluhoval komentář; 5,9,7: *firmissima refugia* – nikoliv nedobytná; právě byla dobytá. – 5,10,8: Antiochios měl asi 100 000 vojáků a 200 000 zbytečného doprovodu. – 5,10,9: překlad v celé pasáži posunuje Orosiovu informaci; Orosius hovoří o „neštěstích“, ne zločinech Římanů, nemluví o „zabití“, ale o smrti, k Semproniičinu činů uvádí *ferunt!* Jinak se ale překladatel rozhodl dobře pro řešení tohoto místa. – 5,11,2: vítr nesfoukl kobylky do jednoho chumlu, nýbrž *in globus!* – 5,12,3: Gracchus podněcoval lid *in acerbissimas seditiones*, ne tedy „k trpce zbytečným nepokojům“. – 5,15,1: *propter opimam scriptorum luculentiam* nemá asi nejlepší ekvivalent v „díky výtečnosti skvělých historiků“.

Vlastním jádrem práce, obsahujícím hlavní výsledky diplomandova výzkumu je samozřejmě komentář (str. 54-159). Zde lze plně ocenit autorovu systematickosti, cit pro jazykovou stránku komentovaného textu a úspornou přesnost informací k reáliím, osobnostem a událostem, se kterými se čtenář v historickém textu setkává. Autor zvolil pro svůj komentář systém kompozičních celků (celkem 42), ve kterých pak uvádí své interpretace a hodnotící zjištění ve schématu: 1. výstavba textu (zvl. k Orosiovu řešení přechodových pasáží), 2. jazykový komentář (vybrané jazykové jevy, nikoliv rozbor gramatické stavby vět...), 3. věcný (historický) komentář. Informace jsou často vhodně propojené odkazy na související informace v různých kompozičních celcích. Autor si všímá mj. Orosiových omylů, uvádí paralely z jiných autorů (v poznámkách; stručně pojednání otázky Orosiových pramenů v práci postrádám, srov. 163), čímž se mu daří postavit Orosia do určité historiografické tradice (pokud není proti ní). Výběr jevů pro komentář je věcí autora, zase by se dalo říci, že řadu míst opomněl (i s jazykově problematickými momenty), avšak komentáři, který diplomand zpracoval lze málo co vytknout. Na str. 56: patří *miser cordia* v pojednávaném kontextu do skupiny s *miseria, miser ...?*; 104: není zřejmé, že Varro byl už tehdy viněn z katastrofy u Cann; zřejmě jde o konstrukt pozdějších historiků; str. 119: Ti. Gracchus byl zvolen tribunem ovšem r. 134 př.n.l.; str. 120: *Obsistente Nasica* – je chybně uvedeno, že rok po svém konsulátu šel převzít dědictví po Antalovi; str. 127 bylo možno důrazněji upozornit čtenáře na Orosiův omyl ohledně Ptolemaiovy (VIII.) smrti; str. 135 by bylo dobře osvětlit, co mínil Orosius (5,12,2) v souvislosti se založením Kartága „římským mírem“.

Ve stručném (nebo příliš stručném?) závěru (str. 165 n.) charakterizuje Orosia na základě svých zkušeností z rozboru jeho textu jako osobnost, umělce, křesťanského ideologa a historika. Jako historika ho hodnotí jako originálního a svébytného; musíme samozřejmě dodat, že to nebyl – pro své zaměření ideové – historik objektivní.

Práci uzavírá seznam bibliografie. Jazyk výkladu je třeba pochválit, autor je dobrý stylista, vyjadřuje se jasně, úsporně, text je tedy i příjemně čtivý. Narazil jsem jen na minimum překlepů, takže autor i formální stránce své práce věnoval náležitou pozornost.

Diplomová práce tedy na velmi solidní úrovni splňuje nároky, které jsou na absolventské práce kladeny. Rád ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 9.září 2011

Doc. V. Marek